

باورهای رستاخیزی

در مصر باستان و ادیان ابراهیمی

پژوهشی درباره‌ی معاد

www.ketab.ir

ناهید غیاثی

سرشناسه: ضائی، ناهید، ۱۳۵۱ -
 عنوان و نام پدیدآور: باوره‌های رستگیزی در مصر باستان و ادیان ابراهیمی: پژوهشی
 درباره‌ی معاد ناهید غیائی
 مشخصات ناشر: تهران: نشر قطره، ۱۳۹۱
 مشخصات ظاهری: ۱۹۱ ص
 فروست: سلسله انتشارات - ۱۳۸۷. تاریخ و جغرافیا - ۳۳
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۹-۶۳۴-۸
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 یادداشت: کتابنامه: ۱۹۱-۱۸۱؛ هم‌چنین به صورت زیرنویس
 موضوع: زندگی پس از مرگ - تاریخ عقاید
 موضوع: اساطیر مصری
 موضوع: زندگی پس از مرگ (اسلام)
 موضوع: زندگی پس از مرگ - مطالعات تطبیقی
 موضوع: مرگ - جنبه‌های مذهبی - مطالعات تطبیقی
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ب ۲ ۹ غ / BL ۵۰۴
 رده‌بندی دیویی: ۲۰۲/۳
 شماره‌ی کتابشناسی ملی: ۲۹۴۶۴۵۴

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۹-۶۳۴-۸ ISBN: 978-600-119-634-8

باورهای رستاخیزی در مصر باستان و ادیان ابراهیمی

ناهد غیائی

ناظر: شهرام اقبالزاده

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۱

چاپ: دیجیتال نقش

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

بها: ۷۰۰۰ تومان

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است.
تکثیر تمام یا بخشی از این کتاب به هر شکلی
(به صورت صوتی، تصویری، الکترونیکی و...)
منوط به اجازه‌ی کتبی ناشر است.

خیابان فاطمی، خیابان ششم، پلاک ۳

دورنگار: ۸۸ ۹۶ ۸۹ ۹۶

۸۸ ۹۷ ۳۳ ۵۱-۳

صندوق پستی: ۱۴۱۵۵-۵۱۶۵

www.nashreghatreh.com

info@nashreghatreh.com

nashreghatreh@yahoo.com

Printed in the Islamic Republic of Iran

فهرست

۹	پیش‌گفتار.....
۱۳	فصل اول: دین مصری.....
۱۴	منابع.....
۱۵	متون هرمی.....
۱۸	متون تابوتی.....
۲۰	کتاب‌های مقدس.....
۲۱	کتاب مردگان (Book of the Dead).....
۲۶	کتاب ام دوات و غارها (Book of the caverns).....
۲۶	دین در مصر باستان.....
۲۷	دوران حیوان‌پرستی.....
۲۸	خدایان آسمانی.....
۲۹	خدایان نیمه‌حیوان - نیمه‌انسان.....
۳۰	گاو آپیس (Apis).....
۳۲	خدایان انسانی.....
۳۲	خانواده‌ی ازیریس (Osiris).....
۳۴	داستان‌های خانواده‌ی خدایی ازیریس و جهان پس از مرگ.....
۴۱	خدایان مرگ و مردگان.....
۴۲	ختمامتی.....
۴۲	آنوبیس (Anubis).....

۴۳	خدایان زندگان
۴۳	منت (Maat)
۴۵	فرعون (Pharaon)
۴۷	روح
۴۷	کا (ka)
۴۹	با (Ba)
۵۰	سهو (Sahve)
۵۰	ایب: (Ib)
۵۰	رن (Ren)
۵۱	خای بیت: (Khaitbit)
۵۱	اخ (Akh)
۵۱	خو (khu)
۵۲	معبد یا دالانی برای اتصال این جهان و جهان پس از مرگ
۵۳	وظایف معابد و معبدنشینان مصری
۵۳	وظایف کاهنان
۵۴	مومیایی
۵۵	مراسم سوگواری بر فرعون
۵۷	ادامه‌ی ارتباط با مردگان
۵۷	جهان پس از مرگ
۶۷	فصل دوم: دین یهودی
۷۰	منابع
۷۰	عقاید و نظریات علمای یهود درباره‌ی سرنوشت انسان پس از مرگ
۷۵	ریشه‌های آخرت‌شناسی در دین یهودی
۷۸	روح
۸۰	توصیف مرگ و اتفاقات پس از آن از نگاه یهودیان

۸۴	جهان باقی
۸۷	باغ آسمانی یا بهشت
۹۰	جهنم
۹۵	فصل سوم: پیروان مسیح
۹۶	منابع
۹۷	رستگاری
۹۹	عاقبت اندیشی در میان مسیحیان نخستین
۱۰۰	مرگ از دیدگاه قدیس آمبروسیوس
۱۰۱	راه میان بر برای رسیدن به بهشت، یا خرید گناهان با پول
۱۰۲	تشریفات مرگ
۱۰۹	سرگذشت انسان پس از مرگ
۱۱۰	برزخ
۱۱۲	رستاخیز
۱۱۳	داوری
۱۱۶	بهشت از نگاه مسیحیت
۱۱۸	جهنم از نگاه مسیحیت
۱۱۹	مسئله‌ی جهنم و اختلاف نظرهای جهان مسیحیت
۱۲۱	فرقه‌های مختلف مسیحیت و نظریات فرجام‌شناسی آنان
۱۲۲	کاتولیک‌ها
۱۲۲	ادونتیست‌های روز هفتم (Seventh Day Adventist)
۱۲۳	باپتیست‌ها
۱۲۴	پرسبیتری (Presbytery)
۱۲۴	پیروان مسیح
۱۲۵	دانش مسیح
۱۲۵	شاهدان یهوه

۱۲۷	فصل چهارم: مسلمانان
۱۲۸	منابع
۱۲۹	فرجام‌شناسی در دین اسلام
۱۳۱	ملایک یا کارگزاران خدا
۱۳۳	تشریفات مرگ و مراسم تدفین در میان مسلمانان
۱۳۵	روح از نگاه مسلمانان
۱۳۸	اتفاق مرگ از نظر دین اسلام
۱۴۰	برزخ
۱۴۳	معاد
۱۴۷	بحثی درباره‌ی کیفیت معاد
۱۴۹	داوری
۱۵۳	شفاعت
۱۵۴	بهشت از نگاه مسلمانان
۱۵۷	جهنم از نگاه مسلمانان
۱۶۱	ضمیمه‌ی ۱
۱۶۷	ضمیمه‌ی ۲
۱۶۹	ضمیمه‌ی ۳
۱۷۵	نتیجه‌گیری
۱۸۱	منابع و مأخذ
۱۸۷	منابع و مأخذ عربی
۱۸۹	منابع و مأخذ لاتین

پیش گفتار

توجه انسان به فرجام و انجام خود یعنی کنجکاوای درباره‌ی مرگ و جهان پس از مرگ، از جمله نخستین زمینه‌هایی است که انسان هوشمند را به پرسشگری واداشته و انگیزه‌ی جست و جوگری‌های فراوانی برای پی‌بردن به پاسخ‌های ممکن پرسش‌های بی‌پایان خود شده است. تشریفات لحظه‌ی مرگ، لباس آخرت، تشریفات تدفین، مراسم خداحافظی با مرده و مراسم یادآوری او در روزها و ماه‌ها و سال‌های بعد از مرگ، و جایگاهی که مردگان در بین زندگان داشتند از جمله نشانه‌های تلاش انسان برای فهم پدیده‌ی مرگ و مبارزه با آن و جاودانگی خواهی اوست.

هم‌زمان با پیدا شدن نخستین اسطوره‌ها و باورهای ماورایی و ظهور نخستین آیین‌ها و دین‌های اولیه، طرح این پرسش و پیش‌نهاد پاسخ برای آن یکی از مهم‌ترین بخش‌های آموزه‌های دینی قرار گرفت و اعتقاد به پدیده‌ی مرگ به‌عنوان یکی از نشانه‌های قدرت خدایان و توصیف اتفاقات پس از مرگ و ترسیم جهان دیگر و باور به آن‌ها جزء ارکان

اصلی ادیان اعلام شد.

مصر باستان به عنوان یکی از مخازن فرهنگ و تمدن بشری که اسناد و شواهد و مدارک زیادی درباره‌ی آن کشف و رمز گشایی شده، از جمله غنی‌ترین و مطمئن‌ترین زمینه‌های مطالعه و پژوهش در ریشه‌های فرجام اندیشی انسان‌ها و پرستشگری آن‌ها در موضوع مرگ و زندگی پس از مرگ است.

و نیز ظهور یکی از بزرگ‌ترین پیغمبران ابراهیمی در مصر و آغاز دین یهود در میان بنی اسرائیل ساکن در مصر، و ادامه‌ی این دین در فلسطین و ظهور پیغمبر بزرگ بعدی در میان پیروان دین یهود، و هم‌خونی آخرین پیغمبر موحّد با دو پیغمبر ابراهیمی پیشین و ارتباط نژادی و زبانی و خطی بین سه دین بزرگ ابراهیمی و اشتراکات بسیار این سه دین که بنا به گفته‌ی کتاب‌های آسمانی، به ویژه قرآن، هم‌ریشه‌اند و جملگی از خزانه‌ی وحی جاری شده‌اند، امکان مطالعه‌ی طولی دین باستانی مصری را با سه دین اصلی و باقی توحیدی فراهم می‌آورد.

یافته‌های این پژوهش نیز این فرضیه را که برای فهم تلاش‌های انسان برای فرجام‌شناسی خود باید مطالعه‌ی طولی تاریخی انجام داد، تأیید می‌کند. برای نمونه مطالعه‌ی فرجام‌شناسی مصری به ما می‌گوید که سعادت انسان یافتن بقا در جهان دیگر و هم‌نشینی با خداست. این مفهوم از جمله آموزه‌های اصلی ادیان ابراهیمی است و هر سه دین یهودیت و مسیحیت و اسلام سعادت انسان را جاودانگی و هم‌نشینی او با خدا و برداشتن پرده‌های بین خالق و مخلوق می‌دانند.

هم‌چنین باور به انجام گرفتن قضاوت و دادرسی در جهان باقی در میان مصریان باستان در کنار ایمان به روز رستاخیز به عنوان یکی از ارکان مهم ادیان توحیدی، پیدایی مفهوم ثواب و گناه که عامل اصلی

تعیین‌کننده‌ی عاقبت انسان‌ها در دنیای پس از مرگ و امتداد مفاهیم ثواب و گناه در ادیان ابراهیمی، مفهوم انسان برتر یا انسان برگزیده در اعتقادات مصریان باستان و حضور این مفهوم به شکلی دیگر در ادیان ابراهیمی، مفهوم روح به عنوان بخشی از انسان که به موازات جسم زندگی دارد، در باورهای مصری و ادیان ابراهیمی و... نمونه‌هایی از مشابهت‌های بین یافته‌های باستان‌شناسان و آموزه‌های ادیان ابراهیمی است.

اما از آن طرف این پژوهش تفاوت‌های مهمی میان اعتقادات مصریان باستان با آموزه‌های ادیان ابراهیمی را روشن می‌کند. از جمله نخستین و مهم‌ترین این تفاوت‌ها می‌توان به اعتقاد به یگانگی خداوند در مقابل ادیان چند خدای مصریان، اعتقاد به ارواح مختلف در مصر باستان و یگانگی این روح در ادیان ابراهیمی، چشم‌اندازهای متفاوت درباره‌ی زندگی پس از مرگ و مفهوم انتظار در دیان توحیدی و... اشاره کرد.

اما دشواری‌هایی هم در راه این مطالعه وجود دارد. از جمله تفاوت‌ها درباره‌ی چشم‌اندازهای جهان پس از مرگ در میان ادیان ابراهیمی است. برای مثال سیزدهمین اصل ایمان یهودیان، اعتقاد به زنده شدن مردگان در جهان دیگر است، اما در تورات هیچ اشاره‌ی صریحی به این امر نشده است. همین تفاوت باعث اختلاف بین دو فرقه‌ی عمده‌ی یهودیان در طول تاریخ بوده است. گروهی به نام صدوقیان می‌گویند با مرگ جسمانی روح نیز می‌میرد و زندگی تمام می‌شود. اما فریسیان به دنیای پس از مرگ و قضاوت و پاداش و جزا اعتقاد داشتند.

در این میان قرآن صریح‌ترین و روشن‌ترین مواضع را درباره‌ی عالم بعدی و یا حیات اخروی دارد.

روش پژوهش در این رساله، کتاب‌خانه‌ای است و نتیجه‌ی پژوهش

به عنوان جزئی از مطالعات دینی در بستر تاریخ دسته بندی می شود. در این پژوهش تلاش شده است که از منابع اصیل و قابل اعتماد استفاده شود و برای آسان و روان خوانی بیش تر، مطالب در چهار فصل مجزا با عنوان های فرجام شناسی مصریان، الهیات یهودی، الهیات مسیحی و الهیات اسلام ارائه و در نهایت با مقایسه ی آنها مشترکات و اختصاصات هر یک مشخص شده است. رساله ی حاضر شکل کتابی شده ی رساله ی کارشناسی ارشد من است که در سال ۱۳۸۸ در دانشگاه آزاد شهر ری از آن دفاع کردم.